RADIO FREE EUROPE
EAST EUROPE RESEARCH & ANALYSIS

CZECHOSLOVAK UNIT

PREHĽAD TLAČE

Číslo: 315/XI

Dátum: 23.10.68.

OBSAH

Mária SEDLÁKOVÁ /Pravda/	Kontrolóri a kibici	str. 2
red.čl. /Pravda/	Ako to bolo s komplotom v Suča-noch	str. 3
Dr. Michal PANCÁK /Práca/	Ako budeme hospodáriť	str. 5
Bohuslav CAMBEL /Nové slovo/	Aj naďalej rozumne a dôstojne	str. 7
Rudolf HOFFMAN /Nové slovo/	Aké vzťahy v komunistickom hnutí	str. 9
Miroslav KUSÝ /Nové slovo/	Z otvoreného zápisníka o kontra-revolúcii	str. 11
Juraj KÁNSKÝ /Nové slovo/	Keď účel svätí prostriedky	str. 12
Michal GAŠPAR /Nové slovo/	Štátna správa v našej federácii	str. 14
Milan MITOŠINKA /Nové slovo/	Olympiáda, normalizácia, bezpeč-nosť	str. 16

PRAVDA, 17. októbra 1968, str. 2. 2/315/XI

POZNÁMKA

KONTROLÓRI A KIBICI

Dostávame listy. Aj takéto:

„Ak sa chcete v novinách udržať tým, že budete uverejňovať správy zo „socialistických" krajín a o Rusoch, majte sa na pozore! ... Ja aj moji spolupracovníci prestaneme odoberať Vaše noviny."

„Nepoučili Vás augustové udalosti? Ešte stále púšťate novinársky jedovatý smrad na našich priateľov v socialistických zemiach. Myslíte si, že sme hlúpi, nevieme čítať čo ste napísať chceli, ale nemôžete, a preto len naznačujete? Keď to šlvanie bude pokračovať, nebudem kupovať Pravdu."

„Zdá sa mi, že ste veľmi mierni, že Vás príliš gniavi cenzúra. Nože trošku veselšie do toho, píšte v alegóriách, bájkach. Cenzor všetko nezbadá. Podporujte Dubčeka a Svobodu, Husáka i Černíka. Nedajte sa mýliť, že aj títo veľkí muži „chcú" plniť dohody. Oni len musia. Sme s Vami."

Listom chýbajú podpisy, nevedno, s kým máme česť. Aby však bolo jasno. Správy i články z bratských socialistických krajín uverejňovať budeme. Nielen preto, že do zväzku socialistických krajín ako štát patríme, že tam chceme patriť. My novinári-komunisti aj preto, že nemienime nechať čitateľa bez informácií a orientácie o tom, čo sa deje v socialistických krajinách. A napriek všetkému, čo sa stalo, budeme nadväzovať súdružské, priateľské kontakty s národmi socialistických krajín.

Augustové udalosti nás poučili. Nie sme si však vedomí nijakého „novinárskeho smradu". Ten, ktorý je taký „múdry", že číta aj to, čo sme nenapísali, pokračuje v podozrievaní z „pofouchlosti", ktoré sme tak dlho počúvali a znášali pred januárom tohto roku. Podkladať niekomu úmysly, ktoré nemá, je nečestné, odsúdeniahodné, a to „smrdí" starými metódami, ku ktorým by sa možno niektorí radi vrátili, no my nie, lebo sme ich veľmi citeľne skúsili sami na sebe.

Cenzúra nás negniavi, cenzorov ešte nemáme. Máme však zodpovednosť nie za malé veci. Súdruhov Dubčeka, Černíka, Svobodu, Husáka a iných podporujeme a dôverujeme im. No čo viac, plníme slovo, ktoré oni aj za nás dali. Písať v alegóriách, bájkach, invektívach a „veselšie do toho" nie je rozumný návrh, lebo my, na rozdiel od anonymného autora listu, sme presvedčení, že naši štátnici naozaj a úprimne chcú plniť moskovské dohody. Kto by to neveril, nech si prečíta napríklad referát súdruha Dubčeka z májového pléna ÚV KSČS. August bol ešte veľmi ďaleko, no on už vtedy, v máji, vážne upozorňoval na nedostatky, ktoré bol pevne rozhodnutý odstrániť. Vieme to. Nepodozrievajme teda našich štátnikov z dvojtvárnosti.

Najľahšie je tým, čo nás teraz spoza hraníc alebo listami bez podpisov poučujú o tom, akí máme byť vlastenci, čo by sme mali a čo nie. Sú vraj s nami. Ale správajú sa ako tieň. Keď bolo slniečko, šli s nami. Keď sa schovalo, zmizli. My robíme a chceme robiť stranícke noviny, nemienime z nich vygumovať socialistické krajiny, chceme plniť uznesenia straníckych, štátnych orgánov a spolu s vedením strany a štátu aj moskovské dohody. Máme tú „nevýhodu", že sa pod to, čo napíšeme, vlastnými menami podpisujeme. Tu, u nás, kde sme a chceme zostať. Doma, so svojím ľudom v dobrom i zlom, pri slnku i pod chmárou, v radosti i strastiach. Naša práca je denne kontrolovaná a kontrolovateľná. Uvedomujeme si to. Ale „kontrolóri", ktorí ju chcú na základe svojich subjektívnych želaní posudzovať, by mali zostať v pozadí, anonymní kibici. Nuž a keď odhlásia, či nekúpia noviny? Dá boh i rozum nášho ľudu, že nezahynieme.

MÁRIA SEDLÁKOVÁ

PRAVDA, 17. októbra 1968, str. 5. 3/315/XI

Ešte raz k správe o R. Cvikovi a J. Brveníkovi z osudných dní

Ako to bolo s komplotom v Sučanoch

K správe, ktorú sme uverejnili v žilinskom vydaní Pravdy 28. augusta pod titulkom R. CVIK S J. BRVENÍKOM SA POKÚŠAJÚ O KOMPLOT, nám obaja bývalí členní funkcionári Banskobystrického kraja zaslali toto vyhlásenie:

„Považujeme za svoju stranícku a občiansku povinnosť vyhlásiť, že uvedená anonymná informácia, v ktorej sme obvinovaní zo zrady, sa nezakladá na pravde, je od základu vymyslená, má provokatívny charakter a sleduje zdiskreditovanie našich osôb."

Jozef Brvenik v. r.
Rudolf Cvik v. r.,

Pre informáciu čitateľov treba povedať, že išlo o správu o pobyte týchto súdruhov u Brveníkovej matky v Sučanoch v dňoch 25.—28. augusta.

V správe v Pravde sa o. i. hovorilo:

„Podarilo sa im (t. j. Brveníkovi a Cvikovi) na svoju zradcovskú stranu získať niektorých funkcionárov sučianskej stranickej organizácie a NV. Žiaľ, ich intrigám podľahol aj staručký Mlert, ktorý stál na čele MV KSS v Sučanoch. Niektorí Sučania sa od počínania Cvika, Brveníka a Mlerta nedištancujú, ale naopak, pomáhajú im v kolaborantskej práci proti dubčekovskému vedeniu KSČS a proti vláde O. Černíka."

Hneď po uverejnení správy sme dostali rezolúciu DO KSS a MNV v Sučanoch. O. i. vyhlasujú: „Komunisti v Sučanoch i MNV pevne stoja za ÚV KSČS, vedeným súdruhom Dubčekom a našou legálne zvolenou vládou Ing. O. Černíka. Odmietame akékoľvek podobné ohováranie a podozrievanie a spoločne sa dištancujeme od skupiny R. Cvika."

Ozval sa nám i 73-ročný Ľudovít Mlert, starý komunista, dlhoročný funkcionár MV KSS v Sučanoch: „Protestujem a odmietam taký fakt, že som podľahol intrigám R. Cvika a J. Brveníka, vyhlasujem, že som s januárovou líniou, a dubčekovským vedením a Černíkovou vládou úplne súhlasil."

Ako potom mohlo vzniknúť obvinenie súdruha Mlerta? V obsiahlej debate nám objasnil svoj pohľad na situáciu: „Niektorí ľudia mali proti mne osobné výhrady, vápnom, heslami mi v noci pomaľovali celý dom, bol to pre mňa strašný šok, aby som ich zastrašil, požiadal som o ochranu domu sovietskych vojakov... Cvika som nikdy v živote nevidel, dokonca keď som k 70. rokom dostával vyznamenanie, neodovzdal mi ho on, pretože bol odcestovaný, ale tajomník Augustín Brveník sa samozrejme poznal, a bola to skôr zhoda okolností, že TRI A POL ROKA som s ním vôbec neprehovoril."

Ako vlastne k uverejneniu správy, obsahujúcej také vážne výhrady voči osobám R. Cvika, J. Brveníka a L. Mlerta došlo?

Autor si citovanú správu, prirodzene, nevymyslel, ale zhrnul časť diskusie na mimoriadnom pléne OV KSS v Martine, ktoré sa konalo 27. augusta. Tajomník Ján Masár, predseda OKRK Vojtech Figura a ďalší dvaja účastníci pléna, s ktorými sme hovorili, nám potvrdili, že nič nenadsadili, na pléne padali totiž na adresu menovaných ešte podstatne ostrejšie výrazy. Preto plénum na základe tejto istej diskusie, ktorá motivovala správu v Pravde, prijalo uznesenie:

1. Plénum berie na vedomie informáciu okolo Cvika, býv. ved. tajomníka KV KSS, ktorý sa nachádza v Sučanoch s tým, že odmieta a odsudzuje počiny týchto prívržencov novotnovského režimu.

2. Plénum žiada Stredoslovenský KV KSS o posúdenie, či môžu R. Cvik a J. Brvenik naďalej zotrvávať v radoch strany. Po zistení ich podvratnej činnosti odporúča menovaným pozastaviť členstvo v strane.

Spomínaní súdruhovia na OV KSS nám k vtedajšej situácii povedali:

„Príchod súdruha Cvika do Sučian nám neobyčajne skomplikoval politickú situáciu. Všetci sa pamätáme na neobyčajné dramatické pomery, akákoľvek aktivizácia či dokonca stretnutie sa predstaviteľov novotnovskému režimu vyvolal taký nespokojnosť a pobúrenie más, že keby okresný výbor neprijal k pobytu Cvika a Brveníka v Sučanoch stanovisko, stratil by úplne pred komunistami a nekomunistami v okrese dôveru a možnosť udržať v rukách situáciu. Konečne — plénum nežiadalo nič iné, ako dôsledne preveriť ich činnosť v Sučanoch a po jej zvážení vyvodzovať dôsledky."

S R. Cvikom a J. Brveníkom sme rozoberali celý prípad dlhé hodiny. Hoci od čias likvidácie smutne známych metód opäť u nás platí, že ak plénum OV KSS či noviny vyslovia voči niekomu obvinenie, majú ho aj dokázať... obaja súdruhovia boli ochotní dokazovať svoju — nevinu! Podrobne nám popísali svoju činnosť za 4 sučianske dni, motívy odchodu z Banskej Bystrice a pravdepodobné príčiny, prečo ich začali podozrievať.

Jozef Brvenik mal so sebou tranzistorový prijímač zn. Spidola, ktorý má nápadne veľkú anténu. Keď sa cestou do Sučian zastavil na salaši u svojho brata, pravdepodobne to vyvolalo podozrenie, že pracuje s tajnou, skutočne nelegálnou vysielačkou. Salaš však nie je v horách, ale hneď za poslednými domami v obci, čiže pre rádiovysielačku skutočne naivná konšpirácia, tobôž, keď 2 km od obce boli mimoriadne silné jednotky sovietskej armády, kde by sa aj ilegálne vysielačky aj „komploty" dali organizovať bez najmenšieho rizika. Za celé štyri dni sa s nikým nestýkali, aby nekomplikovali situáciu, ani pre bežné nákupy nechadili do obce sami, ale posielali príbuzných. Z Banskej Bystrice odišli preto, že pod vplyvom rôznych vykonštruovaných informácií sa situácia proti ich osobám neobyčajne vyhrotila a nechceli komplikovať vec krajskému výboru strany, samozrejme, išlo im o vlastnú bezpečnosť.

Všetky tieto okolnosti podrobne preskúmala osobitná komisia, ktorú zostavil výbor ZO KSS pri krajskom výbore strany. Po preskúmaní komisia dospela k záveru, že podozrenia o „sučianskom komplote" sú nepodložené, o konkrétnej zradcovskej činnosti R. Cvika a J. Brveníka nemajú žiadne podklady ani orgány bezpečnosti. A preto niet nijakých dôvodov pozastaviť ich členstvo v strane v súvislosti s ich pobytom v Sučanoch.

Je morálnou povinnosťou nášho novinárstva písať i naďalej pravdu. Nepodložené tvrdenia treba dementovať, ľuďom za žiadnych okolností nekrivdiť. To platilo a platí, patrilo a patrí k novinárskej etike. Aspoň u nás, v socialistickom Československu.

Ospravedlňujeme sa teda súdruhovi Cvikovi a Brveníkovi za nepodložené obvinenia počas ich pobytu v Sučanoch; bohužiaľ, prvé dni po obsadení republiky cudzími vojskami sa vydávanie tlače tak ZNENORMALIZOVALO, telefonické spojenie bolo tak narušené, situácia tak vzrušená, že akékoľvek prevorovanie informácií z plénu OV KSS (ktoré spravidla nepreverujeme ani za normálnych okolností) bolo vylúčené.

V tejto súvislosti považujeme za vhodné aj uverejniť stanovisko Rudolfa Cvika k súčasnej situácii:

„Naviem, čo bolo dohodnuté v Čiernej a v Bratislave, či z našej strany boli alebo neboli plnené dohodnuté záväzky. No podľa môjho názoru vnútropolitická situácia a pojanuárový vývin u nás i pri prejave ľavých a pravých extrémov umožňovali politické riešenie a strana mohla takéto riešenie reálne zaručiť. Zastávam názor, že ani prítomnosť vojsk štátov Varšavskej zmluvy nemôže zvrátiť vývoj do predjanuárových pomerov. Takýto krok späť nie je vlastne možný ani preto, že v strane i v spoločnosti sa stalo realitou nové chápanie socialistického demokratizmu."

Na otázku, či a ako sa mieni zapojiť do politického života, povedal:

„Moje rozhodnutie odísť z aktívneho politického života, ktoré som tlmočil na predsedníctve SKV KSS v Bystrici za prítomnosti s. Biľaka a potom 18. marca t. r. na pléne KV KSS, som urobil s vedomím, že v ďalšom období budem pracovať pre vec socializmu ako radový člen strany. Takýto svoj názor zastávam i dnes, a preto sú neopodstatnené reči o mojom »politickom karierizme«, o ktorom Pravda 28. augusta písala!"

V Martinskom okrese sme sa stretli s problémom, že niektoré stranícke organizácie v strojárňach a komunisti v sučianskej tehelni odmietajú odvádzať stranícke príspevky, kým strana bude poukazovať obom týmto bývalým funkcionárom ich pôvodné platy, de facto zadarmo. Pretože o ich pracovnom zaradení koluje veľa povestí, boli sme zvedaví aj na túto otázku.

Súdruh Cvik nám podrobne rozviedol, že od 16. marca, keď plénum KV KSS schválilo jeho uvoľnenie, sa uchádzal o tieto štyri miesta:

Miesto ekonomického námestníka v novozriadovanom vývojovom pracovisku v Nových Zámkoch mal nastúpiť 1. augusta. Zišlo z toho, pretože Smer uverejnil výhrady proti podobnému pracovnému zaradeniu bývalého tajomníka s. Chodúra a boli presvedčený, že v jeho prípade by sa to opakovalo.

Mal vybavené miesto plánovača MTZ v bratislavskej fabrike Sklárske stroje. Pretože sa vyskytli obavy z námietok tlače, že nemá pre to miesto ekonomickú kvalifikáciu, súhlasil aj s miestom automechanika, ktoré bolo tiež voľné. V ten istý deň, 19. augusta, mal aj druhú alternatívu, nastúpiť ako bezpečnostný technik v bratislavskej maladorke.

Atmosféra medzi ľuďmi, ktorá vznikla okolo jeho osoby po príchode sovietskych vojsk, znemožnila, aby na niektoré z týchto miest nastúpil.

Ako sme už v Pravde uverejnili, dňom 20. septembra mu KV KSS zastavil vyplácanie platu, dostával 6 mesiacov pôvodný plat vedúceho tajomníka — podľa jeho slov — bez toho, aby o takýto plat žiadal. Domnieva sa však, že ÚV KSS ako jeho zamestnávateľ je povinný dať mu písomne rozviazanie pracovného pomeru a ponúknuť mu náhradné zamestnanie. Svojou ochotou robiť automechanika v Slárskych strojoch (plat do 2000 Kčs) vyvracia povesti o svojich prehnaných finančných nárokoch.

Na rovnakú tému sme hovorili aj so s. Brveníkom. Aj on mal nastúpiť na štyri miesta:

☑ 15. júna v Kovohutách Istebné ako vedúci výchovy kádrov s platom 2700 Kčs, pred druhou krajskou konferenciou mu však riaditeľ odkázal, že pôvodná dohoda je, žiaľ, bezpredmetná.

☑ Potom sa uchádzal o voľné miesto na osobnom oddelení v Turčianskych strojárňach (pochádza zo susedných Sučian), neprijali ho z obavy, že by robotníci poukazovali na fakt, že v strojárňach sa grupujú všetci bývalí funkcionári KV KSS.

☑ Ďalej mal možnosť pracovať v nákupnom podniku v Banskej Bystrici, tam však boli toho názoru, že by nebolo účelné, aby vzhľadom na situáciu pracoval v samotnej Bystrici.

☑ Bývalý čadčiansky tajomník Marejka mu našiel miesto na Okresnej komisii pre štatistiku, v meste by bola mohla pracovať aj jeho manželka, boli obaja veľmi radi, že konečne sa budú môcť usadiť v pokoji, no súdruha Marejku odvolali a vec padla.

Do 1. septembra dostával svoj pôvodný plat 3600 Kčs, podľa uznesenia Sekretariátu KV KSS bude dostávať znížený základný plat do 21. októbra, finančné podmienky na štyritisícový plat si neukladal, pretože všetky miesta, ktoré chcel prijať, boli pod 3000 Kčs.

Dominievame sa, že Zákonník práce platí pre každého občana tejto republiky bez rozdielu; že aj bývalí funkcionári majú nárok na vhodné zamestnanie podľa svojich schopností. Ako sme sa dozvedeli u ich zamestnávateľa — na ÚV KSS — na vyriešení tohto problému sa skutočne pracuje a mal by byť vyriešený v najbližšom čase.

Súdruh Cvik a Brveník sú v očiach mnohých komunistov i nestraníkov symbolmi, reprezentantmi skompromitovaných metód stranickej práce. Mnohé chyby si uvedomujú, pretože dlhé roky pracovali v konkrétnom politickom systéme, ktorý sa priamo v centre vyznačoval administratívno-mocenskými metódami práce. Proti veľmi mnohým obvineniam za predjanuárové obdobie však uvádzajú veľmi pozoruhodné fakty — považujú ich za neodôvodnené, súdruh Cvik je schopný dokázať, že nebol miláčikom Novotného, ako sa verejnosť nazdáva, osobne v jeho pracovni s ním hovoril dvakrát v živote, nedostával od neho žiadne finančné „prémie", nedostal jediné štátne vyznamenanie, hoci nižší funkcionári v kraji ho dostali. V známom prípade „JRD Nový Liptov" (Herczeg) sa obaja súdruhovia dostali dokonca s A. Novotným do vážnych názorových rozporov na spôsob riešenia týchto prípadov, čo bolo vyjadrené i v 16-stránkovom protestnom liste s. Cvika vtedajšiemu vedúcemu tajomníkovi ÚV KSČ.

AK DNES DÁVAME SLOVO TÝMTO DVOM BÝVALÝM FUNKCIONÁROM, ospravedlňujeme sa im za nepodložené obvinenie a ujímame sa ich ako ľudí — zdôrazňujeme — vonkoncom to neznamená, že by prítomnosť cudzích vojsk mala znamenať akýkoľvek dobrovoľný návrat predjanuárových pomerov, že by znovu vychádzala „hviezda" novotnovského režimu! Ak však napriek tzv. tvrdej realite hodláme pokračovať v budovaní humánnejšieho socializmu... patrí spravodlivosť aj bývalým funkcionárom. V súlade s tým považujeme za oprávnený názor súdruhov Cvika a Brveníka, že tak, ako bola zhodnotená ich politická činnosť plénom SKV KSS, mala by byť analyzovaná kritika týchto súdruhov po ich odchode z funkcií — podľa jestvujúcich faktov.

(RED.)

PRAVDA, 17. októbra 1968, str. 5.

Závažné zmeny v štruktúre štátneho rozpočtu a v daňovej politike ◇ Správa a výkon finančných záležitostí v rukách národných orgánov ◇ Rozpočtové presuny budú zatiaľ nutné ◇ Národný princíp sa uplatní aj v bankovej sústave

S dr. M. Pancákom o financiách vo federácii

Ako budeme hospodáriť

V súvislosti s prípravou československej federácie obrátili sme sa s niekoľkými aktuálnymi otázkami na dr. Michala Pancáka, námestníka predsedníka SNR pre financie:

Vo federatívnom usporiadaní ČSSR majú financie patriť do tzv. spoločnej kompetencie, takže okrem národných ministerstiev budúce má aj federálne ministerstvo financií. Môžete nám, súdruh námestník, vysvetliť, aká bude v tejto oblasti kompetencia národných a federálnych orgánov a ako budú medzi nimi vzťahy?

— Pri návrhoch na rozdelenie funkcií resp. úloh medzi národné a federálne orgány v oblasti financií sa vychádzalo z princípu originálnej právomoci národných orgánov — pravda, s tým, že racionalita hospodárskej a finančnej politiky si žiada delegovať určité úlohy na federálne orgány. Na základe týchto hľadísk zostava taxatívne vymedziť tie funkcie, ktoré bude účelné zveriť federálnym orgánom. Všetko ostatné, čo v oblasti financií pripadá robiť štátu, zostáva náplňou národných finančných orgánov.

Pripravený návrh ústavného zákona o československej federácii podľa zhodných návrhov Českej národnej rady i Slovenskej národnej rady predpokladá, že federálne orgány vo financiách budú mať celoštátnu kompetenciu v uzákonení zásad rozpočtového hospodárenia, v dotačnej politike, v oblasti colnej politiky a colných taríf a do určitej miery v oblasti daní.

Záujmy národných republík pri spomínaných delegovaných funkciách na federálne orgány majú sa chrániť systémom opatrení proti majorizovaniu.

Oproti doteraz platnému systému k najväčšej zmene má dôjsť v oblasti rozpočtu. Federálne orgány majú schvaľovať len federálny rozpočet a prípadné prídely národným rozpočtom, národný rozpočet si schváli formou zákona sám národný orgán. Štátny rozpočet ako súhrnný rozpočet za federáciu i národné republiky teda nebude existovať.

Ako to bude v oblasti daňovej politiky? Ktoré orgány budú môcť ukladať dane a ako sa bude narábať s ich výnosmi?

— V daňovej oblasti dochádza oproti doteraz platnému stavu k závažným zmenám. Aj keď na záväzných zásadách pre dane, ktoré rozhodujúcim spôsobom ovplyvňujú podmienky na trhu (daň z obratu, daň zo mzdy a základné dane podnikovú, sa bude uznášať formou zákona federálny zákonodarný orgán, národné zákony budú tak u týchto, ako aj u všetkých ostatných daní vymedzovať právo a povinnosti daňových subjektov. Všade na svete daňové zákony rozvoj podnikov buď brzdia, alebo podporujú, podľa zámerov hospodárskej politiky. Pretože v tejto oblasti budú osobitné problémy a úlohy na Slovensku, je potrebné mať tu aj možnosť podporovať rozvíjanie podnikov, i keď integračné pokrokové tendencie si vyžadujú v tomto ohľade aj spoločný postup. Rovnako asi každý uzná, že niektoré dane (ako napr. daň domová) nemusia byť všade celkom rovnaké. Napríklad na Slovensku sa už dávno žiadalo oslobodenie nových rodinných domkov od domovej dane, kým v českých krajinách takáto úprava nebola naliehavá.

Samozrejmá, správa, výkon a kontrola všetkých druhov daní a poplatkov bude patriť plne národným orgánom. Rovnako aj ich výnos poplynie do národných rozpočtov. Osobitný federálny zákon však ustanoví, ktorá daň, ako výnimka z tejto zásady, bude tvoriť príjem federálneho rozpočtu na krytie jeho činnosti.

Federálne ministerstvo financií nebude teda mať údajnú výkonnú funkciu priamo v národných republikách, okrem niektorých činností financovaných z federálneho rozpočtu. Má platiť zásada, že všetky úseky hospodárstva a správy sú napojené finančnými vzťahmi na národné rozpočty. Samozrejme, tým menej sa môže uplatňovať výkonná právomoc federálneho ministerstva financií vo vzťahu k občanom. O takýto prístup sme sa — v zhode s Ministerstvom financií — usilovali už aj doteraz; napríklad majetkové alebo daňové záležitosti občanov, pokiaľ ich vybavovanie patrilo Ministerstvu financií, sme vybavovali na poverníctve.

V súvislosti s federalizáciou štátu sa nie raz vyskytli hlasy, či a do akej miery budú stačiť zdroje národného rozpočtu Slovenska na plnenie jeho úloh. Ako sa vám črtá tento problém? Javí sa na Slovensku nebezpečenstvo rozpočtového schodku? Ako mienime riešiť problém rozpočtovej vyrovnanosti?

— Faktom je, že pri dnešných organizačných a hodnotových vzťahoch ani rozpočet Slovenska, ani rozpočet českých krajín nebude vyjadrovať hospodársku kapacitu jednej či druhej oblasti. Preto robiť závery o mieri schodkovosti by nebolo správne a ani z hľadiska politického by to nebol konsolidačný prvok. Napríklad obratová daň z benzínu vyrábaného v bratislavskom Slovnafte vo výške okolo 4 mld. ročne sa inkasovala a doteraz inkasuje v dôsledku tzv. organizačných deformácií v Prahe. Takýchto deformácií, skresľujúcich príjmy a výdavky národných rozpočtov, je viac. Bude, samozrejme, treba sa starať čo najskôr ich odstrániť, lebo len mierou ich likvidácie môže sa upevniť zodpovednosť národných rozpočtov. Pre získanie obrazu o hospodárskej kapacite Slovenska treba však využívať aj iné cesty, ak napr. bilancie tvorby a použitia národného dôchodku, no nazdávam sa, že v súčasnosti aj tie treba upresňovať.

Celkom iná poväčšine má otázka vyrovnávania rozdielov medzi českými krajinami a Slovenskom a presunov v rozpočte z tohto titulu. Väčšinou — a nie nesprávne — sa hovorí, že vyrovnávanie treba uskutočňovať preto, lebo akčný program stanovil a termínoval túto úlohu do roku 1980. Na Povereníctve financií máme už aj určité výpočty, koľko prostriedkov bude potrebné na tento účel vcelku a koľko na jednotlivé roky, napr. v školstve a zdravotníctve.

Chcel by som však poukázať aj na iný aspekt vyrovnávania. Do roku 1965 sa v ČSSR predpokladá prírastok obyvateľstva v produktívnom veku zhruba o 1 milión osôb, z čoho na Slovensku takmer o 700 tisíc. Toto je kľúčový a východiskový problém, od ktorého treba odvíjať i rozvoj výroby a spoločenskej spotreby. Vidí sa mi jasné, že Slovensko môže rozhodujúcim spôsobom ovplyvniť celkovú produktivitu práce v obom národných ekonomikách, ak sa tálo obrovská pracovná aktivita efektívnejšie uplatní. Poznáme prípady nevyužitých fabrík v českých krajoch i neefektívnych fabrík na Slovensku. Českému pracujúcemu človeku — doslova kvôli reálnemu obsahu jeho zárobku — nemôže byť jedno, či sa takáto neefektívna fabrika na Slovensku postavila alebo postaví. Ale aj slovenskému pracujúcemu človeku nemôže byť lahostajné, ak sa postavená fabrika v Čechách nevyužíva. Takýto vzájomný ekonomický vzťah bude platiť, samozrejme, aj v podmienkach federácie, lebo mena ostane jednotná.

Spoločenský záujem musí teda zainteresovávať na ekonomickom vyrovnaní nielen slovenskú, ale rovnako aj českú stranu. Ak sú tu alebo ešte budú v tomto smere problémy, tak to vyplýva — podľa môjho názoru — aj z toho, že doterajší rozvoj bol poznačený politikou širokých lanov pri rozmiestňovaní investícií, ktorý zrejmo má svoje korene v značnom politickom subjektivizme.

Nehľadiac na uvedené nedostatky, hospodárstvo Slovenska — aj vďaka doterajšiemu rozvoju — disponuje už zhruba 25 percentami príjmov doterajšieho štátneho rozpočtu, a to nesporne budú rozhodujúce pre jeho ďalší rozvoj. K tomu treba brať do úvahy značné zdroje úverov, vrátane úspor obyvateľstva.

Súvahu rozpočtu Slovenska, okrem uvedených skutočností ovplyvnia, samozrejme, aj výdavky federálneho rozpočtu, a tie dnes ešte nepoznáme.

Každopádne považujem za celkom prirodzené a potrebné v najbližšom období presúvať z federálneho rozpočtu do rozpočtu Slovenska určité sumy, no ich výšku budú musieť — nazdávam sa — ovplyvňovať vyššie spomenuté úvahy.

☒ Ako bude, súdruh námestník, na Slovensku organizovaná peňažná a úverová sústava a v akom bude vzťahu k celoštátnym ustanoviznam; budú môcť slovenské národné orgány priamo vplývať na politiku peňažníctva?

— Rovnaké východiská, aké platia pre plnenie úloh národného ministerstva financií, platia aj pre plnenie úloh v oblasti bankovníctva. Vzhľadom na doterajšiu úroveň bankovej organizácie, naše úvahy o bankovníctve sú poznačené ekonomickou reformou a smerom jej rozvíjania. Ekonomická reforma, samozrejme, ovplyvní úlohy a štruktúru federálnych a národných orgánov. Federalizácia si vyžiada uplatniť národný princíp aj v bankách. Tak budeme mať na Slovensku banky ako samostatné právne subjekty, ale súčasne sa uvažuje o rozdelení Štátnej banky československej na tzv. emisnú banku a na obchodné banky. V oblasti emisných bánk bude určitá miera centralizácie, lebo kritériá i nástroje emitovania peňazí do obehu musia byť jednotné. Z tohto dôvodu vzniká národných emisných bánk má byť aj federálna emisná banka.

U bánk poskytujúcich priamo úvery podnikom bude platiť jedine princíp národný. Koľko bude obchodných bánk, je zatiaľ priskoro hovoriť, lebo celý tento systém by mal začať fungovať až okolo polovice roku 1969. Sporiteľne a poisťovne by sa mali utvoriť na národnej základni už od 1. 1. 1969.

Takticž nie je ešte možné podrobne hovoriť o cestách vplyvu národných orgánov na bankovú politiku. Určite však bude nutné tento vplyv zabezpečiť. Ani doteraz nebolo a tým viac v budúcnosti nemôže byť národným orgánom lahostajné, v akom rozsahu a akým smerom budú banky poskytovať napr. investičný úver, ktorý je v niektorých odboroch priam rozhodujúcim zdrojom ďalšieho rozvoja.

Na druhej strane chceme celoštátne i na Slovensku jednak oddeliť hospodárenie štátneho rozpočtu a úverovému plánu (zriadiť federálnu a národné štátne pokladnice) a jednak zamedziť neekonomickému emitovaniu peňazí. Toto všetko musí, samozrejme, poznačiť aj vzťahy medzi národnými orgánmi a bankami na Slovensku.

☒ Aké iné problémy sa ešte javia vo finančnej oblasti?

— V súvislosti s prípravami ústavného zákona o čs. federácii a so všetkým, čo sa naň viaže, vidím problém v ďalšom rozvíjaní účinnosti finančných kategórií. Na Slovensku máme miliardy dotácií, ktoré len kryjú potreby — bez toho, aby súčasne stimulovali buď ďalšie výkony, alebo obmedzovanie výdavkov. Úroveň doterajšieho systému zdaňovania podnikov nie je uspokojivá a v rámci prehĺbenia ekonomickej reformy uvažujeme aj o zmenách v oblasti zdaňovania dôchodkov podnikov.

Vážne úlohy vyplývajú z úrovne rentability niektorých odborov na Slovensku. Zmena štruktúry výroby a rýchlejšie znižovanie jej vlastných nákladov patria k vážnym cieľom hospodárskej politiky na Slovensku. Kumulácia úloh v centre doteraz nepomáhala pružnému riešeniu ekonomických a metodických problémov. Domnievam sa, že národná iniciatíva by mala posilňovať aj pôsobnosť financií národných výborov a podnikov. Optimálna decentralizácia, podľa môjho názoru, musí zvýšiť účinnosť financií a priniesť väčšie výsledky.

Pripravil -jk-

PRÁCA, 16. októbra 1968, str. 4.

NOVÉ SLOVO, č. 20/68, 17. októbra 1968, str. 1. a 4.

7/315/XI

Aj naďalej rozumne a dôstojne

BOHUSLAV CAMBEL

Tohtoročné oficiálne otvorenie školského roku prebehlo vo zvláštnej atmosfére a v osobitných podmienkach. To, čo sa udohralo v minulých dňoch, ešte stále konfliktne pôsobí v myšlach ľudí a mnohých to vykoľajilo natoľko, že im neostáva dosť síl sústrediť sa na vedecko-pedagogické úlohy, ktoré pred nami stoja. Naši učitelia, zamestnanci a študenti, či sú stranící alebo bezpartajní, privítali pojanuárový vývoj ako renesanciu socializmu, ako významný pozitívny kvalitatívny skok v súčasnom vývoji. Novú cestu sme považovali za ďalšiu významnú etapu nášho socialistického spoločenského vývoja, ktorý nemal negovať všetko, čo bolo, ale po odstránení pozostatkov režimu osobnej moci a čo sa neosvedčilo, mal vytvoriť novú bázu socialistického spoločenského poriadku podmienky k maximálnej spokojnosti našich občanov, podmienky plného uplatnenia tvorivej iniciatívy každého jednotlivca. Preto prihlásenie sa univerzity k pojanuárovej politike strany bolo spontánne a jednoznačné a takou ostala aj obrana tejto politiky a jej predstaviteľov po vstupe cudzích vojsk na naše územie. Nový školský rok nás naliehavo žiada orientovať sa na plnenie všetkých úloh školy v zložitej situácii. Je potešiteľné, že veľká väčšina učiteľov je pripravená plniť úlohy a len nepatrné percento učiteľov a zamestnancov opustilo vlasť a našu Alma mater.

Naša univerzita v minulých týždňoch neutrpela vážnejšie škody. Jej pracovníci a študenti sa chovali dôstojne a rozumne. Dokumentovali jednotný postoj k legálnemu vedeniu našej vlády na čele s prezidentom Svobodom a k dubčekovskému vedeniu obrodnej komunistickej strany. Pevne stáli za Československou socialistickou republikou, opierajúcou sa o bratstvo a jednotu Čechov a Slovákov.

Je pravda, že pojanuárový vývoj priniesol aj niektoré negatívne javy, nedostatok disciplíny a zodpovednosti. Tieto javy sme považovali za prechodné a odstrániteľné vnútornými prostriedkami štátnej moci bez potreby zásahu zvonka. Preto vstup cudzích vojsk na naše územie bol pre obyvateľstvo neočakávaný, nežiaduci a hodnotený ako čin, ktorý vážne porušil suverenitu nášho štátu a poškodil medzinárodné komunistické hnutie a tradičné dobré vzťahy medzi socialistickými štátmi.

Obráťme však pozornosť na tie úlohy, ktoré musíme plniť a na tie konkrétne podmienky, ktoré u nás existujú a ktoré túto našu činnosť obmedzujú a určujú. Sme odhodlaní pracovať tak, aby sme sa nedostali do konfliktu s plnením bodov, ktoré sú obsiahnuté v moskovských protokoloch. Moskovské protokoly považujeme za rozumné východisko zo situácie, ktoré nám navrhli naši legálni predstavitelia a ktoré dávajú perspektívu, že kontinuita uplatňovania obrodného procesu a pojanuárovej politiky našej strany bude zabezpečená. Pravda, predpokladáme, že plniť protokoly bude aj druhá strana. Pre nás — učiteľov vysokej školy — znamenajú moskovské dohody rozumnú autoreguláciu postojov najmä pri literárnej činnosti a výučbe.

Nemožno v celej šírke vypočítavať nové úlohy, ktoré na školách v tomto a v budúcich rokoch pred nami stoja. Hlavnou črtou vývoja pripravovaných opatrení, dokumentujúcich pokračovanie v pojanuárovej politike, je snaha o zlepšenú kvalitu našej vedeckej i pedagogickej práce, pričom treba naznačiť dôraznejší priklon učiteľa k pedagogickým úlohám. Pripravovaná reforma podľa ktorej gradovanie učiteľov pôjde na školách osobitne bez doktorátu vied a kandidatúry, na základe hodnotenia ich vedecko-pedagogickej činnosti, bude znamenať zjednodušenie, ktoré dáva viac možností učiteľom venovať sa pedagogickej práci. Slovom, práca pedagóga s poslucháčom bude postavená na prvé miesto a poslucháči to musia aj pocítiť. Skvalitnenie pedagogického procesu zvyšuje i náročnosť na vedomosti zo strany poslucháčov.

Podľa akčného programu na vysokých školách sa viaceré kompetencie prasúvajú z ministerstva a poverenictva na rektoráty a tie zas presunuli mnohé kompetencie na fakulty. Fakulty majú zdôrazniť presun zodpovednosti za výučbu a rozvoj celej disciplíny na vedúcich katedier a kolektívy katedier. Teda zvyšovanie právomocí a zodpovednosti zhora na nižšie jednotky, zvyšovanie autonómie jednotlivých škôl a fakúlt, uplatnenie ich špecifičnosti — to je cesta, ktorá je pre-

javom demokratizačného procesu v riadení na škole. Táto cesta ale vyžaduje mať od hora až nadol zodpovedných, odborne aj politicky vyspelých ľudí, ktorí stoja na čele fakúlt, katedier, ústavov, administratívnej správy atď. Tento pohľad a náročnosť na kvalitu by mal byť rozhodujúcim momentom pri personálnej politike na školách.

Treba zaujať stanovisko k tým, čo ostali alebo odišli do zahraničia. V plnej miere súhlasíme s vyhlásením našich popredných štátnych a politických predstaviteľov určeným emigrujúcim. Podobné vyhlásenie podali aj rektori a dekani na porade v Hanuške. Považujeme odchod cenných a pracovitých ľudí, a najmä odborníkov špecialistov za stratu pre náš národ a štát. Z tohto hľadiska odporúčame vytvárať im — samozrejme podľa okolností a individuálneho zváženia — priaznivé podmienky k ich návratu. Apelujem na národný a vlastenecký cit našich učiteľov a iných pracovníkov univerzity, ako aj študentov, aby neopúšťali ľahkomyseľne náš ľud v jeho zložitej situácii, aby ostali s ním v dobrých, ale aj komplikovaných časoch. Náš ľud nemôže ostať bez intelligencie, bez špecialistov rôzneho druhu. Egoizmus mnohých (ktorí odchádzajú z ekonomických a iných zištných dôvodov, ak nejde o neinformovanosť, neskúsenosť alebo zavedenie) je prejavom nedostatku spoločenského cítenia k republike a citu spolupatričnosti k ľudu, z ktorého vyšli. Z tohto hľadiska treba vychovávať mládež k láske k domovine, skutočnému vlastenectvu, a to nielen na škole, ale aj v rodinách, kde často materiálne a iné úspechy dávajú sa ďaleko pred vyššie uvedené faktory.

V pojanuárovom období sme pozitívne hodnotili politickú aktivitu nášho študentstva, ktoré v názorovom vírivare neprekročilo hranicu lojálnosti k socialistickému zriadeniu. Túto aktivitu sme definovali ako prejav politickej vyspelosti a pozitívnej zaangažovanosti študentstva a súčasne ako prejav živého záujmu našej mládeže aktívne sa zúčastniť na spoločenskom, politickom, hospodárskom a vedeckom dianí a na budovaní nášho štátu. Musíme si to uvedomiť tým dôraznejšie, lebo deformácie v nedávnej minulosti sa prejavovali najmä v nedostatočnom uznaní významu a spoločenského postavenia intelligencie, absolventov vysokých škôl, v ich nedostatočnom platovom ohodnotení a v tom, že kritériom odbornosti pri riadení spoločnosti a hospodárstva nehralo taký úlohu, aká sa vyžaduje pri riadení moderného vyspelého štátu. Preto zdôrazňujeme, že naše študentstvo až na nepatrné výnimky vstúpilo do súčasného verejného dianía ako pozitívna a tvorivá sila kladne ovplyvňujúca náš obrodzovací proces.

Podobný postoj vo svojom celku zaujalo naše študentstvo aj v dňoch po vstupe cudzích vojsk na naše územie. Rozumné a uvedomelé chovanie študentov vyžadujeme aj dnes.

Naša univerzita začína nový školský rok vo veľmi sťažených priestorových podmienkach. Pri veľkom nápore mládeže, ktorá chce na univerzite študovať, prekročilo sa smerné číslo denného štúdia v celouniverzitnom priemere takmer o 20 %, čo zodpovedá 624 študentom. Potom namiesto daného smerného čísla 2415 študentov prvoročiakov sme prijali do denného štúdia 3039 študentov. Okrem toho sme prijali na štúdium popri zamestnaní 524 poslucháčov namiesto plánovaných 630. Najviac sa smerné číslo prekročilo u právnikov (135), filozofov (cca o 200) a na Pedagogickej fakulte (o 125 študentov). Tohto roku očakávame, že Univerzita Komenského bude mať asi 14 000 študentov.

Pri rapídnom raste počtu poslucháčov sa priestorové pomery u nás nemenia, ostávajú stále rovnaké a na Právnickej fakulte horšie ako pred druhou svetovou vojnou. Podmienky vyučovania na fakultách sa tiež zhoršujú. Hoci norma na jedného študenta lekárskych, chemických a prírodovedných fakúlt je 13 až 11 m^3, na jedného študenta na právnickej a filozofickej fakulte je 7 m^3, priemerná miera na každého študenta našej univerzity je 3 m^3, pričom právnická, prírodovedná a Fakulta telesnej výchovy a športu má na každého študenta menej, alebo len málo viac ako 1 m^3!

Dúfame, že naša univerzita, ktorej spoločenský význam sa postupne zvyšuje, predsa len niekedy dosiahne svojho uznania aj tým, že bude môcť pôsobiť v dôstojnom stánku.

(Z príhovoru rektora Univerzity Komenského prof. dr. Bohuslava Cambela, DrSc., pri otvorení školského roku na Univerzite Komenského)

NOVÉ SLOVO, č.20/68, 17. októbra 1968, str. 1. a 4.

NOVÉ SLOVO, č. 20/68, 17. októbra 1968, str. 1. a 7.

Aké vzťahy v komunistickom hnutí?

9/315/XI

RUDOLF HOFFMAN

Jedno z najrevolučnejších hnutí ľudskej spoločnosti — medzinárodné robotnícke a komunistické hnutie — stojí opäť na osudovej križovatke. Nie je to prvý raz v jeho pohnutej histórii a nie je namieste dramatizovať jeho dnešnú situáciu, líčiť ju v katastrofických rozmeroch. Augustové udalosti však vniesli nové momenty do vôbec nie idylického stavu tohto hnutia. Hrozí reálne nebezpečenstvo oslabenia prestíže komunistického hnutia vo svete, rozkolu v jednotlivých oddieloch hnutia, straty členskej i voličskej základne, možno i paralyzovania činnosti silnejších strán.

Dnes je ešte predčasné pokúšať sa o bilanciu stavu hnutia a postoja jednotlivých komunistických a robotníckych strán v novovzniknutej situácii. Viedlo by to k zjednodušeným počtárskym súvahám, prostému sčítaniu postojov pre a postojov proti, zatiaľ čo by obsahové a koncepčné problémy hnutia mohli byť zatlačené konjunkturálnymi politickými záujmami. Veď mnohé veci a hodnoty sú ešte v pohybe, mnohé bolesti ešte nepreboleli, mnohé istoty sa stávajú irelevantnými a mnohé pochybnosti sa naopak menia na tvrdú realitu.

Dá sa predpokladať, že odstránenie zložitej a dosť neprehľadnej situácie v medzinárodnom komunistickom hnutí si vyžiada dlhší čas a je vôbec otázne, či sa podarí obnoviť aspoň status quo ante — stav pred augustom 1968. Príprava novembrovej porady komunistických a robotníckych strán, ktorá sa relatívne úspešne rozvíjala ešte v jednotlivých miestach, zrejme narazila už v Budapešti na zmenené podmienky. Rešpektovala ich tým, že odsunula termín medzinárodnej porady. Kategorické zotrvávanie na pôvodnom termíne hrozilo totiž dvojakým nebezpečenstvom: buď že sa na poradu nezúčastní veľký počet strán (už nielen prečínskej orientácie, ale i väčšiny západoeurópskych a ďalších strán), alebo že sa radikálne zmení obsahové zameranie porady v tom zmysle, že ako prvoradý sa bude diskutovať problém vzťahov vnútri medzinárodného komunistického hnutia a nie problém jednoty akcií proti medzinárodnému imperializmu.

Tak či onak, augustové udalosti a ich mimoriadny ohlas ovplyvnili situáciu v medzinárodnom komunistickom hnutí v takom smere, že sa na program dňa so všetkou naliehavosťou dostali základné princípy vzťahov a normy diskusie medzi komunistickými stranami navzájom a medzi socialistickými štátmi zvlášť.

Nie je tajomstvom, že súčasnú etapu vzťahov medzi komunistickými stranami a socialistickými štátmi charakterizuje celý rad vážnych konfliktov a nedorozumení. Je narušená jednota a spoločný postup všetkých oddielov komunistického hnutia v principiálnych otázkach. Úsilie o nápravu tejto málo radostnej situácie vyžaduje predovšetkým vzdať sa fikcie jednoty ako absolútnej zhody názorov v podstatných i čiastkových otázkach. Naopak, treba vychádzať z toho, že jednota medzinárodného komunistického hnutia a socialistických krajín sa môže dosiahnuť nie odstraňovaním, ale prísnym rešpektovaním rozmanitostí a špecifických národných záujmov socialistických síl, z ktorých vznikajú rozdielne názory a stanoviská.

S maximálnou trpezlivosťou a porozumením treba pristupovať k rozdielom, ktoré sa prejavujú nielen v teoretických koncepciách, ale aj v praktickej politike jednotlivých strán. A to aj pri vedomí toho, že tieto rozdiely môžu v určitej konkrétnej [illegible] vyvolať dočasný nesúlad záujmov socialistických krajín. Socialistické zriadenie neodstraňuje národné rozdiely, ale naopak, stará sa o všestranný rozvoj hospodárstva a kultúry jednotlivých národov a národností. Tieto národné zvláštnosti a rozmanitosti nemôžu komunisti prehliadať, ale musia ich plne akceptovať v záujme správneho riadenia krajiny.

Pri tejto príležitosti je vhodné pripomenúť pronikavú a predvídavú Leninovu myšlienku z roku 1920: „Kým jestvujú národné a štátne rozdiely medzi národmi a krajinami — a tieto rozdiely sa budú držať ešte veľmi- veľmi dlho aj po uskutočnení diktatúry proletariátu vo svetovom meradle — jednota medzinárodnej taktiky komunistického robotníckeho hnutia všetkých krajín vyžaduje nie odstránenie rozmanitosti, nie zrušenie národných rozdielov (to je v danej chvíli nezmysel), ale také používanie *základných* princípov komunizmu (sovietska moc a diktatúra proletariátu), ktoré by *správne preformovalo* tie princípy *v podrobnostiach*, správne ich prispôsobovalo, aplikovalo na národné a národno-štátne rozdiely."

Rýchly rozvoj svetovej socialistickej sústavy a rozšírenie komunistického hnutia do celého sveta vytvorili novú objektívnu situáciu, v ktorej sa ukázali prekonanými nielen dávnejšie formy diskusie, zjednocovania názorov, upevňovanie jednoty socialistických síl. Hľadanie novej situácii adekvátnych metód vzťahov vnútri medzinárodného komunistického hnutia a svetového socialistického spoločenstva prebieha za existencie ostrých konfliktov medzi najvplyvnejšími komunistickými stranami a najväčšími socialistickými štátmi, čo komplikuje tento proces. Tým viac je potrebné usilovať o vytvorenie pevného systému princípov pre riešenie názorových rozdielov a sporov.

Doterajšie skúsenosti ukazujú predovšetkým, že jednotu nemožno upevňovať vylučovaním názorových odporcov zo socialistického spoločenstva alebo z radov komunistických strán. To sa často ukázalo chybným aj v takých prípadoch, keď absolútna väčšina komunistických strán a socialistických krajín sa domnievala, že daktorá strana či krajina „zišla z marxistických pozícií" a „opustila cestu socializmu". Nakoniec je evidentné, že jednotlivé socialistické krajiny patria do svetového socialistického spoločenstva objektívne a že tento fakt nemôžu negovať žiadne subjektívne úvahy a prianía.

Skúsenosti ďalej potvrdzujú, že nikoho nemožno „v záujme jednoty" nútiť násilím (v akejkoľvek forme), aby sa vzdal svojich názorov, aj keď sú odlišné od názorov väčšiny. V našom hnutí bolo nemálo pokusov zmeniť stanoviská a koncepcie jednotlivých strán alebo krajín rôznymi formami nátlaku. A predsa ani v jednom prípade sa nepodarilo prinútiť k trvalej zmene postoja vedenie komunistickej strany či socialistického štátu, ak sa tento postoj nezmenil v dôsledku vnútorného vývoja a vôle ľudu alebo zmeny objektívnej situácie.

Keď odmietame ideu frakcií, musíme nielen deklarovať, ale aj podporovať hlboký zmysel pre slobodu konfrontácie názorov, cirkuláciu myšlienok, pre určitý rešpekt k názorom odporcu. Nemožno sa vrátiť k neblahej praxi, keď sa na základe povrchných hodnotení a hrubých nespravodlivých obvinení každý nesúhlas menil na „zradu", keď sa akúkoľvek nezhodu stávala „nezmieriteľným rozporom", keď sa za každú [illegible] ruka nepriateľa". Keď sme uznali oprávnenosť názorových rozdielov, diferenciál v politickej orientácii a v konkrétnych otázkach výstavby socializmu, treba uvažovať, ako skoordinovať v medzinárodnom rámci autonómnosť názorov a akcií s kritickou, čestnou debatou, zbavenou urážlivých formulácií a vulgárnosti, a so vzájomnou úctou.

r. r.

Pritom nemôže ísť len o zmysel pre názorovú toleranciu, ale najmä o otvorenosť, prístupnosť, opustenie nároku na akúkoľvek uniformitu, prekonanie vlastného monopolu na pravdu, priznanie oprávnenosti nesúhlasu. V lídrovom boji vnútri nášho hnutia musí byť hlavnou devízou: menej silných slov — viac pravdivých argumentov. V prípade názorových rozdielov treba tiež voliť také formy diskusie, aby sa rozdiely a spory nedramatizovali, aby sa naopak uľahčilo pokojné a konštruktívne prerokovanie sporných problémov.

Potreby súčasnej etapy úsilia o dosiahnutie jednoty komunistického hnutia a socialistických krajín vyjadril veľmi presne L. Longo: „Komunistické hnutie už niekoľko rokov nie je schopné priviesť na určitú úroveň prejavy svojho internacionalizmu. Naopak, rastú odstredivé snahy. Tieto ťažkosti nemožno prekonať, ak sa nepodarí definovať nový typ internacionálnej jednoty, ktorá by prísne strážila autonómiu každej jednotlivej strany a nezaujímala nepriateľský postoj voči stranám, ktoré nesúhlasia v tom či onom bode so spoločnými uznaniami. Je to jediný spôsob, ako zadržať a zastaviť odstredivé tendencie pôsobiace v súčasnom období v robotníckom a komunistickom hnutí. Alternatívou nie je návrat k monolitizmu, ale nová jednota, pre ktorú treba hľadať podmienky a formy".

V záujme rozvoja a upevnenia jednoty socialistických krajín by sa názorové rozdiely medzi vedúcimi skupinami komunistických strán nemali prenášať do sféry medzištátnych vzťahov. Je síce veľmi ťažko rozlišovať medzistranícke a medzištátne vzťahy socialistických štátov, pretože ideologické pozície vládnucej komunistickej strany nemôžu neovplyvňovať aj zahraničnopolitické úvahy a činy socialistického štátu. Ale ak sa medzi socialistickými a kapitalistickými štátmi pri existencii antagonistických spoločenských systémov a nezmieriteľnom ideologickom rozpore môžu rozvíjať normálne štátne, hospodárske a kultúrne styky, nemali by ani najostrejšie ideologické konflikty medzi komunistickými stranami (pokiaľ nezakrývajú čosi iného) viesť k porušovaniu noriem socialistického typu medzinárodných vzťahov, k politike diktátu alebo dokonca k faktickému prerušeniu medzištátnych kontaktov socialistických krajín.

Prísne rešpektovanie zásad rovnoprávnosti, národnej a štátnej nezávislosti a nezasahovania do vnútorných záležitostí socialistických krajín navzájom sú v súčasných podmienkach neodmysliteľným predpokladom upevňovania jednoty svetového socialistického spoločenstva. Ide predovšetkým nielen o slovné, ale faktické „rešpektovanie zákonov, poriadkov a tradícií, existujúcich v tej či onej socialistickej krajine, rešpektovanie vedúcich vládnych a straníckych orgánov, ktoré ľud poveril riadením krajiny, rešpektovanie historicky vzniknutých štátnych hraníc," ako sa uvádzalo v Izvestiach už v roku 1964. Bez uznávania a rešpektovania týchto základných princípov rovnoprávnosti a nezávislosti nie je predstaviteľné zachovanie a upevňovanie jednoty socialistických štátov a komunistických strán.

Dnešná situácia v svetovom komunistickom hnutí a spoločenstve socialistických štátov je vážna, ale nie bezvýchodisková. Je síce evidentné, že éra „zlatého veku jednoty", „jednotného kroku" a „jednotných pesničiek" je za nami; ale predsa nemá zmyslu smútiť po dňoch, keď sa nám marxizmus zdal politicky a teoreticky monolitom, keď sa nám jednota svetovej socialistickej sústavy a komunistického hnutia zdala „žulovou".

Nie je tragédia v tom, že neexistuje jednota medzinárodného komunistického hnutia a svetovej socialistickej sústavy vo všetkých (čiastkových alebo aj podstatných) otázkach stratégie a politiky nášho hnutia. Tiak objektívnych podmienok, nerovnomerný vývoj socializmu a mnohé ďalšie (v tom aj subjektívne) faktory budú neustále vyvolávať rozdiely v názoroch na cesty budovania socializmu, rozpory, ba i konfliktné situácie. Tomu sa zrejme na dlhý čas nemožno vyhnúť.

Je však prinajmenšom nepríjemné konštatovať, že história komunistického hnutia nevytvorila doposiaľ účinný protiliek na „nemoc nejednoty". Poznáme síce celý rad historických precedentov, ako jednota nemala, resp. nemá vyzerať; ale predstava, ako by vlastne ozajstná jednota mala vyzerať (po tom, čo sme kritizovali jednotu formálnu a fiktívnu), sa stále ešte nachádza v oblasti teórie, experimentu, hľadania najoptimálnejšej podoby.

Z doterajšieho vývoja nášho hnutia možno súdiť, že kľúč pre odstránenie nezdravej nejednoty bude spočívať v rešpektovaní špecifických ciest, metód boja za vybudovanie socialistickej a komunistickej spoločnosti; a súčasne v používaní správnych metód a foriem prekonávania rozporov medzi komunistickými stranami a socialistickými štátmi. Lebo úspešný boj za socializmus predpokladá v dnešnej situácii naozaj plnú samostatnosť komunistických strán socialistických krajín v metódach socialistickej výstavby a v uskutočňovaní politiky ako aj plnú rovnoprávnosť pri určovaní foriem vzájomnej spolupráce, výmeny skúseností a názorov na základe objektívnej principiálnej diskusie a konštruktívnej kritiky.

V tomto zmysle vyjadril L. Longo presvedčenie, že „ťažkosti, prejavy nedôvery a odporu, na ktoré doteraz narážajú snahy o väčšiu súdržnosť a spoluprácu medzi komunistickými stranami, neodstránime, keď sa nám nepodarí definovať nový typ vzťahov medzi komunistickými stranami. Vzťahov, ktoré by prísne zachovávali nezávislosť každej strany a pri ktorých by sa nikto nesnažil vnútiť im povinnú líniu a orientáciu, vzťahov, ktoré by nepredpokladali nepriateľský postoj voči stranám, ktoré nesúhlasia s prípadnými spoločnými rozhodnutiami v tej či onej otázke". Rozpory v komunistickom hnutí a medzi socialistickými štátmi nie sú samy osobe nenormálne, neobvyklé a nemusia byť vždy škodlivé; ale môžu sa nimi stať pri presadzovaní akýchkoľvek hegemonistických tendencií, nesprávnych alebo násilných metód ich riešenia.

Na rozdiel od nedávnej minulosti, keď sa otázka jednoty a vzťahov vnútri medzinárodného komunistického hnutia chápala skôr v propagandistickom kontexte, keď sa všetko zdalo omnoho jednoduchšie a bezkonfliktné, sú dnes formy rozvoja vzájomných vzťahov a otázka upevňovania jednoty v popredí štúdia a politickej akcie komunistických a robotníckych strán. Aktívne prekonávanie rozporov a prekážok, prameniacich z objektívnych i subjektívnych príčin, predstavuje zložitú, nepretržitú cestu revolučného procesu, plnú zákrut, obchádzok, nebezpečných úsekov, veľkých víťazstiev, ale i čiastkových, dočasných neúspechov. Preto tiež nemôže existovať na tejto ceste vždy všade a vo všetkom absolútna jednota.

Na postoji k augustovým udalostiam v Československu a okolo Československa sme sa mohli presvedčiť, aká pestrá škála názorov panuje dnes v medzinárodnom komunistickom hnutí. Bolo by škodlivou ilúziou domnievať sa, že súčasná kríza sa prekoná akosi automaticky, v závislosti na „normalizácii" pomerov v našej krajine. Bez nášho pričinenia sa náhle stal pomer k československému pokusu o moderný socializmus delitkom, a nie spojivom komunistického hnutia. Bude treba hlboko analyzovať nielen súčasný stav, ale aj všetky vyslovené i nevyslovené motívy, ktoré ho privodili.

Vzťah všeobecných zákonitostí a národných zvláštností, vzťah internacionálneho a národného prvku v socialistickom a komunistickom hnutí, normy vzťahov medzi jednotlivými oddielmi svetového komunistického a robotníckeho hnutia, princípy štátnej suverenity socialistických krajín, ich nezávislosti, rovnoprávnosti, nedotknuteľnosti hraníc, nezasahovanie do ich vnútorných záležitostí, poňatie bratskej vzájomnej pomoci socialistických krajín — tieto a mnoho iných hodnôt, o ktoré sa opiera medzinárodné komunistické hnutie a socialistická sústava, budú znovu posudzované marxistickou teóriou a preverované praxou súdobého revolučného procesu. Výsledky tejto previerky môžu prevratným spôsobom ovplyvniť ďalší vývoj komunistického hnutia, ale i spoločenského progresu vo svete vôbec.

RUDOLF HOFFMAN

NOVÉ SLOVO, č. 20/68, 17. októbra 1968, str. 1 a 7.

NOVÉ SLOVO, č. 20/68, 17. októbra 1968, str. 3.

11/315/XI

Z otvoreného zápisníka

O kontrarevolúcii

Kontrarevolúcia je boj určitých spiatočníckych spoločenských síl proti revolúcii, za zvrátenie jej výsledkov. Už zo sémantiky tohto pojmu teda vyplýva, že tam, kde niet revolúcie, nemôže byť ani kontrarevolúcia. Práve preto každý boj spiatočníckych spoločenských síl o moc neoznačujeme pojmom kontrarevolúcia: bolo by absurdné napríklad tvrdiť, že Hitler uskutočnil kontrarevolúciu, keď sa zmocnil Nemecka; že reakčné vojenské prevraty v juhoamerických štátoch alebo v Grécku predstavujú kontrarevolúciu. V takýchto prípadoch hovoríme zvyčajne o puči, o paličovom prevrate a pod.

Z toho pre nás vyplýva prvé ponaučenie. Ak v pojanuárovom Československu skutočne vyčíňali kontrarevolučné bandy, ak sa skutočne objavilo toľko vážnych príznakov začínajúcej kontrarevolúcie, bolo to možné iba preto, že náš pojanuárový obrodný proces predstavoval skutočnú revolúciu. Nebola to pravda revolúcia, v ktorej by šlo o socializmus: ten sme predsa mali už dávno vybojovaný a zabezpečený. Bola to revolúcia v rámci socializmu, t. j. revolúcia, pri ktorej šlo o kvalitatívnu premenu jedného modelu socializmu v iný, nový model socializmu. Ináč povedané, bola to inštitucionálna revolúcia, ktorá sa netýkala podstaty socializmu, ale jeho formy. Jej úlohou bolo prekonať doteraz jší inštitucionálny model socializmu, charakterizovaný prívlastkami ako: etatistický, hypertrofovaný centralizmus a direktívne riadenie, systém osobnej moci atď., novým inštitucionálnym modelom, ktorý vo všeobecnosti charakterizujeme ako demokratický socializmus a ktorý eufemisticky označujeme ako socializmus s ľudskou tvárou. V tomto ohľade je teda pre nás august určitým zadosťučinením: tým, že značná časť socialistickej sústavy došla k záveru, že Československu hrozí nebezpečenstvo kontrarevolúcie, po prvýkrát oficiálne, lapidárne a veľmi presvedčivo uznala, že v Československu skutočne prebieha uvedená inštitucionálna revolúcia v rámci socializmu a socialistickej sústavy.

Z toho pre nás vyplýva aj druhé ponaučenie. August zažehnal jedno nebezpečenstvo kontrarevolúcie: tej, ktorá znamenala návrat ku kapitalizmu. Za to vďaka, hoci si ešte stále myslíme, že s týmto nebezpečenstvom by sme si boli aj sami poradili. Lenže tu po celý čas hrozilo aj nebezpečenstvo inej kontrarevolúcie: tej, ktorá znamenala návrat k predchádzajúcemu modelu socializmu, návrat do predjanuárových pomerov. Ak prvú kontrarevolúciu predstavovali dobrodružné a zločinecké živly, túto druhú kontrarevolúciu predstavovali konzervatívne a dogmatické sily v našej spoločnosti. Nebolo ich málo, ba podľa môjho odhadu ich bolo omnoho viac ako predstaviteľov prvého typu kontrarevolúcie. Práve preto sme v našom pojanuárovom obrodnom procese hlavnú pozornosť sústredili na tieto konzervatívne sily, všetky naše diskusie a polemiky prebiehali poväčšine s nimi: proti nim sme bránili nový československý model socialistickej demokracie, proti nim sme presadzovali Akčný program KSČS.

Z toho pre nás nakoniec vyplýva aj tretie ponaučenie. Po augustovom zásahu spriatelených armád sa už nemusíme báť návratu ku kapitalizmu. Žiaľ, ani august, ani spriatelené armády nezažehnali nebezpečenstvo toho druhého typu kontrarevolúcie. Na to neboli a nie sú určené. Od nás samých by bolo príliš pohodlnícke a zápecnícke očakávať, že všetky naše problémy bude za nás stále riešiť niekto iný. Moskovské dohody výslovne zdôrazňujú, že spriatelené armády nás majú chrániť výlučne pred hrozbou kapitalizmu a že preto nebudú zasahovať do našich vnútorných vecí. Nebezpečenstvo tejto druhej kontrarevolúcie, ktorá by znamenala návrat do predjanuárových pomerov, patrí však práve medzi takéto naše vnútorné záležitosti. Preto v tomto ohľade sa musíme chrániť iba sami. Zatiaľ sa nám to darí a dúfajme, že vydržíme.

Miroslav Kusý

Keď účel svätí prostriedky

JURAJ KÁNSKÝ

Veci sa niekedy obdivuhodne vymknú z rúk svojich tvorcov, zvlášť ak ide len o „tvorcov". Goetheov obraz čarodejníkovho učňa, prenasledovaného silami, ktoré síce vedel rozpútať, ale už nie zvládnuť, nám v týchto dňoch pripomenula skupina novinárov, a to nielen učňovskou kvalitou svojej práce, ale i niektorými následkami. Títo sovietski novinári zostavili tzv. bielu knihu, nazvanú „K udalostiam v Československu" a vynasnažili sa v nej vytvoriť historicky pravdivý dokument, zložený z „faktov, dokumentov, svedectva tlače a očitých svedkov" o prípravách a začiatkoch kontrarevolúcie v našej krajine. Namiesto toho však poskytli dejinám dokument objektívne vyznievajúci inakšie: doklad o tom, ako svojou knihou narušili moskovské dohody, dôkaz o tom, ako si „vážia" súdnosť, dôstojnosť a informovanosť svojich členov, dokument o prekvapujúcich podmienkach, ktoré umožňujú jeho masové šírenie a propagovanie i napriek zjavne nedostatočnej charakterovej a teoretickej kvalifikácii autorov.

Ešte skôr než pristúpime k zváženiu objektívnosti a pravdivosti metódy uvádzaných faktov a záverov, všimneme si nezvyčajné prekvapenie, ktoré nás čaká ešte pred čítaním: je to anonymita autorov („tlačová skupina sovietskych novinárov"). V bežných kultúrnych udalostiach je totiž samozrejmé, že ak chcem niekoho hodnotiť, radiť mu a pomáhať, tým skôr v tak závažných otázkach, požadovkou elementárnej slušnosti je predstaviť sa a morálnou požiadavkou stáť svojím menom a osobnou cťou za tým, čo tvrdím; bohužiaľ, pri tejto publikácii chýbajú nielen mená autorov, prípadne vedúceho a zodpovedného redaktora, ale chýba nám tu i akákoľvek zmienka o tom, ktorá inštitúcia knihu vydala a kto a kedy ju povolil uverejniť. (Pri každej, i sebamenšej významnej sovietskej publikácii musia byť tieto údaje v tiráži.) Ako si máme túto zábudlivosť vysvetliť?

Rozhodujúci je, samozrejme, obsah tejto knihy a právo vo vzťahu k nemu má i otázka anonymity svoju zvláštnu príchuť. Nebolo by teraz nijako ľahké sústrediť pozornosť na mnohé uvedené fakty a dokazovať ich nepravdivosť, odhaľovať vzniknuté skreslenie a zjednodušenia, objasňovať podstatné súvislosti. Dúfam, že bude možné, aby naši novinári venovali i naďalej týmto sporným otázkam svoju pozornosť. Už i preto, že čitatelia tak získajú nejedno poučenie a história doklad o tom, že sa vieme ozvať, ak sa porušujú princípy vedeckej pravdivosti a charakterovej čestnosti, ktorých dodržiavanie napr. Marx a Lenin vždy požadovali od seba i od všetkých komunistov. Autori „bielej knihy" majú totiž dostať možnosť aspoň navonok si „zachovať tvár" tým, že odhalené chyby a nepravdy dodatočne vyhlásia za omyl, a že koniec-koncov na celkovom obraze a hodnotení sa tým vlastne nič nemení. Preto sa v tomto článku zameriam nie na podrobný rozbor jednotlivo uvádzaných faktov, ale na postihnutie základných teoreticko-metodických chýb a nedostatkov tzv. bielej knihy o udalostiach v Československu.

Podstata prevrátenej hodnoty tohto „dokumentárneho" materiálu je v jeho základnom teoretickom východisku a v metóde spracovania. Samozrejme, nie v tom zmysle, že je toto východisko marxistické, ale v tom, že je nedostatočne marxistické. A metóda polemiky a dokazovania? Za historický fakt rovnakej dôležitosti sa tu vedľa seba zaraďuje anonymný list a závažné vyjadrenie významných osobností. Názory, ktoré zapadli bez akéhokoľvek ohlasu ešte v deň svojho uverejnenia, sa prezentujú spôsobom, ako by práve ony v rozhodujúcej miere formovali u nás verejnú mienku a ich prejavy a stanoviská vedúcich štátnikov a stranických činiteľov. Tie v knihe chýbajú, až na niektoré výnimky a sú potom terčom kritiky. Dôkladný teoretický rozbor a odhaľovanie podstatných súvislostí sa potom nahrádzajú mnohými krátkymi citátmi. Tento prívalí má zrejme psychologicky vzbudiť predstavu o neobyčajnej, širokej antisocialistických síl, hoci je všeobecne známe, že citátom vytrhnutým zo súvislostí možno dokázať čokoľvek. Neúdivuje, po tomto všetkom, že tu chýbajú akékoľvek závažnejšie fakty o práci našej komunistickej strany pri získavaní skutočnej dôvery obyvateľstva a o jej ideovom boji proti chybným a prípadne i protisocialistickým názorom, fakty o výsledkoch prieskumu verejnej mienky (o týchto je poznámka, že boli naaranžované) atď.

Prekvapujúca ľahkomyseľnosť a neodbornosť, s akou sa tu narába s faktmi, priam navodzuje myšlienku, či je to prejavom neschopnosti autorov, keď sa nesnažia rozumnejšie a dôvervodnejšie vypracovať svoje konštrukcie a odsúdenia, alebo či tieto schopnosti síce majú, ale ich nevyužívajú, lebo to považujú za zbytočné vzhľadom k náročnosti čitateľov, ktorým je táto ich práca určená. Zo stránok totiž priam vyžaruje predpoklad autorov, že im na seriózności argumentácie vlastne nijako nezáleží, lebo ich čitateľ nebude mať žiadnu možnosť konfrontovať predkladaný obraz s vlastnou skutočnosťou nášho pojanuárového vývoja. Nebude mať možnosť ani ju konfrontovať s odlišným marxistickým hodnotením vývoja u nás (teda ani so zdôvodnením stanoviska väčšiny komunistických strán sveta).

Tu je teda zdroj šokujúcej trúfalosti a naivného sebauspokojenia pri šírení údajov ktorých nepravdivosť sa odhalila ešte pred vydaním bielej knihy. (Napr. nepravdy o nájdených „skladištiach zbraní kontrarevolucionárov", o zostrelení vrtuľníka s dvoma sovietskymi novinármi, o streľbe na sovietskych vojakov z budovy SNR, o ilegálnosti novín, rozhlasu a televízie, o bielom teróre, ktorého obetou sa vraj stal Frant. Veselý, náčelník štábu ľudových milícií v Tepliciach, o 40 000 kontrarevolucionároch, o úteku bývalého riaditeľa televízie J. Pelikána na Západ atď.)

Spôsob výberu a použitia faktov ďalej prezrádza, že autori predpokladajú u „svojich" čitateľov neznalosť situácie a pomerov i v mnohých socialistických krajinách. Ako by inakšie mohli s kľudom uvádzať poznámku o znovuobnovení skautingu u nás ako jeden z dôkazov aktivizácie protisocialistických síl (v Poľsku skauting existuje stále, bez prerušenia), o snahách uvoľniť súkromné podnikanie remeselníkov a ich rodín ako o začiatku reštaurácie kapitalizmu (bez ohľadu na existenciu súkromného podnikania v NDR), o počtoch turistov zo Západu u nás a o ľahkosti ich príchodu k nám (hoci do niektorých iných socialistických krajín dokonca ani vízum nepotrebovali a prichádzalo ich tam oveľa viac), o lavíne buržoáznej literatúry ktorá k nám prenikla bez zábran (ale v niektorých socialistických krajinách tu už dávno verejne predávajú) atď.

Objavuje sa však i rafinovanejšie operovanie s faktmi, keď sa zdanlivo nevyvrátí nepravda, len sa „trošku upraví".

Najčastejšie používanou metódou spracovania faktov v knihe „K udalostiam v Československu" je ich „ideologizácia", pomocou ktorej často dostanú celkom iný zmysel. Autori už vopred vzbudzujú podmienenú a očakávanú zápornú citovú reakciu. Pochopiteľne, že autorom nevyčítam uplatňovanie socialistickej ideológie, ale neodpúšťam im ich vulgarizáciu. Spočíva v tom, že namiesto dôkladného, teoreticky a vecne fundovaného rozboru a na neho nasledujúcom adekvátnom hodnotení sa tu vopred udeľujú diskreditujúce „nálepky". O prejave V. Kadleca na pléne ÚV KSČS v r. 1968 sa jednoducho vyhlási a doloží dvoma vetami, že „zhrnul záujmy mládeže iba na meštiacke problémy", čím sa myslí záujem mládeže o internáty, byty, samosprávu v internátoch atď. O demokratizácii u nás sa tu zásadne hovorí ako o „liberalizácii", čím sa má podobne ako pri nálepkách

13/315/XI

„mešťactvo", „sympatie ku kapitalizmu," „protisocialistické zanietenie" a ďalších vyvolať citový odpor bez toho, že by sa autori museli namáhať s pokusom o vecnú argumentáciu. Je tu otázka, či sú ľudia naozaj tak zábudliví, aby si už vôbec nepamätali, že podobným povrchným „ideologizovaním" sa kedysi písalo o Titovi a Jugoslávii, o kybernetike, genetike a sociológii, ale ešte nedávno i a niekde aj dosiaľ o filozofickej antropológii a axiológii. A naozaj nevieme, kde by sme u klasikov marxizmu našli taký postup, že by problém hodnotili skôr, ako by ho dôkladne poznali a skutočným rozborom dokázali chybnosť či správnosť určitých názorov. Skupinu sovietskych novinárov v tomto prípade neospravedlňuje, že sú novinári a nie vedci, lebo už dnes suverénne hodnotia a vlastne samotné vedecké poznanie je pre nich prakticky zbytočné, lebo vyhlasujú o sebe: „kráčame po stopách udalostí, vidíme skutočné pozadie všetkých týchto mnohotvárnych liberalizátorov socializmu." Vidia pozadie spoločenských procesov, ich podstatu — čo im čitateľ ešte dosť neverí, môže mu stačiť paušálne odsúdenie jedným či dvoma slovami, či zosmiešnenie?

Najzávažnejšie skreslenie celého procesu spoločenských zmien v Československu od januára 1968 vzniká v bielej knihe v dôsledku dogmatického teoretického prístupu autorov. Päťdesiate roky dýchajú na nás z jej stránok nielen zásluhou štýlu, ale i argumentácie a východiskovej tézy, podľa ktorej všetko, čo je kvalitatívne nové a iné ako bolo dosiaľ v socialistických štátoch, je prinajmenšom podozrivé. Je to snáď náhoda, že v celom tomto obsiahlom „dokumentárnom" súhrne nie je ani zmienka o Akčnom programe KSČS? Zrejme ani nemôže byť, lebo o demokratickom socializme sa píše takto: „Reakčné živly, ktoré sa domáhali demokratického socializmu v Československu, si dobre uvedomovali, že táto koncepcia predpokladá náhradu socialistickej demokracie celkom iným politickým systémom. Hoci si robili nárok na autorstvo, nevynašli nič nové," veď vraj takú istú koncepciu majú i západonemeckí sociálni demokrati a anglickí labouristi. Písať podrobnejšie o Akčnom programe KSČS by totiž znamenalo vlastne vysvetľovať, čo rozumieme pod týmto pojmom demokratického socializmu. Preto je z dogmatického hľadiska výhodnejšia jeho diskreditácia porovnaním s programmi sociálnodemokratických strán na Západe, namiesto priznania, že v jeho koncepcii ide o rozvinutie základných Marxových myšlienok, obstálnutých, napr. už v jeho Ekonomicko-filozofických rukopisoch. Je len samozrejmé, že potom sa i samozrušenie cenzúry javí ako niečo zásadne protisocialistické rovnako ako možnosť relatívnej nezávislosti tlače, hoci je všeobecne známe Engelsovo stanovisko v tejto otázke. Autorom je naostatok nepochopiteľné i verejné pripustenie kritických hlasov k niektorým otázkam štátnej politiky i to, že o niektorých sporných a rozporných postavách z minulosti možno vôbec uverejňovať solídne pokusy a vedecké hodnotenie.

Zjednodušujúci prístup autorov bielej knihy k udalostiam v Československu sa výrazne uplatňuje pri zamlčovaní všetkého kladného čo pojanuárový vývoj u nás priniesol. Nie je tu napr. ani poznámka o tom, že žiadne z JRD sa nerozpadlo, že dôvera v KSČS nesmierne vzrástla a každý ôsmy občan nášho štátu je jej členom, že komunistická strana i v čase, keď, podľa autorov, tu zúril „biely teror" a „kontrarevolúcia", pevne riadila armádu, ľudové milície a bezpečnosť.

Dosť nevysvetliteľná z psychologického hľadiska zostáva nevšímavosť k niektorým bolestným a tragickým zážitkom našich ľudí. Z hľadiska určitých cieľov je možno vhodné nehovoriť o obetiach a zranených z radov obyvateľov našej krajiny a o ich celkovom počte, ale rozhodne nie je správne vyhlásenie, že tieto správy sú zlomyseľne vymyslené.

Zamlčaním všetkého pozitívneho a ignorovaním základného faktu, že vedúcu úlohu, politickú a ozbrojenú moc mala u nás pevne v rukách KSČS, a na druhej strane uvádzaním mnohých neprávd a poloprávd o negatívnych javoch sú zvrátené základné proporcie. Tak sa má vyvolať dojem, že šlo o skutočnú rozsiahlu kontrarevolúciu. I skutočné protisocialistické javy tu boli a nikto z našich predstaviteľov to nepopieral ani predtým, ani teraz. Prečo sa však skupina sovietskych novinárov pri negatívnom líčení neobmedzuje iba na nich, prečo si musí vypomáhať skreslovaním?

Hádam len preto, aby v závere svojho „dokumentárneho" materiálu mohla uviesť, že Československo vo svojom pojanuárovom vývoji riešilo alternatívu: buď ubrániť socializmus, alebo pripustiť návrat ku kapitalizmu. O návrate ku kapitalizmu nemohlo byť ani reči, ale všetky základné boje a diskusie riešili inú alternatívu, ktorá je pre nás aktuálna i teraz: buď pripustiť návrat k predjanuárovým pomerom v strane i vo vláde, hoci zbaveným vyložených protizákonností, alebo pokračovať dôsledne a jednotne ďalej v plnení Akčného programu KSČS.

Autori knihy „K udalostiam v Československu" napísali v medzititulku „Lož — zbraň kontrarevolúcie". Antonio Gramsci vyhlásil: „Pravda je revolučná!" Ale ako teraz charakterizovať spoločenský dosah nepravdy? Také nepravdy, akými je nielen v detailoch, ale i celkove biela kniha o Československu? Komu objektívne slúži? Môžeme rozhodne na záver povedať, komu *neslúži*: neprospieva plneniu moskovských dohôd, neprospieva priateľstvu medzi národmi socialistických krajín, neprospieva skutočnému internacionalizmu.

NOVÉ SLOVO, č. 20/68, 17. októbra 1968, str. 7.

NOVÉ SLOVO, č. 20/68, 17. októbra 1968, str. 8.

14/315/XI

Štátna správa v našej federácii

MICHAL GAŠPAR

Ústavný zákon o federalizácii ČSSR sa v širokom rozsahu týka aj otázok štátnej správy, najmä však federálnej štátnej správy. Zákon označuje za orgány federálnej správy: vládu, ministerstvá a federálne výbory. Viaceré ustanovenia, ktoré majú regulovať činnosť orgánov federálnej správy sú navrhované alternatívne alebo zostávajú doteraz nevyriešené. Preto sa v tejto úvahe zameriame najmä na problematiku realizácie všeobecných princípov v rámci modelu čs. federácie, ďalej problematiku štruktúry vlády a federálnych ministerstiev, ako aj niektorých problémov činnosti federálnych výborov a iných orgánov.

Sústava federálnej štátnej správy je jednou zo všeobecných sústav, ktorá sa vytvorí v súvislosti s federalizáciou ČSSR. Pri budovaní tejto sústavy, resp. jej právnej regulácii, nevznikajú takmer žiadne problémy spojené so spôsobom realizácie všeobecných princípov organizácie a činnosti. Určité problémy sú spojené s uplatnením princípov výstavby orgánov federálnej štátnej správy. Najväčšie problémy vznikajú v súvislosti s uplatnením zásad, ktoré vyplývajú z modelu čs. federácie, a to princípu parity a všeobecno-demokratického princípu pomerného zastúpenia. Tieto princípy by sa mali uplatniť v organizačnej štruktúre orgánov federálnej štátnej správy. Vzniká tu najmä otázka, kde uplatniť princíp parity a otázka, kde uplatniť princíp pomerného zastúpenia ako všeobecno-demokratický princíp. Smo toho názoru, že uplatnenie oboch týchto princípov má svoje hranice v organizačnej štruktúre orgánov federálnej štátnej správy. Princíp parity je organizačným výrazom všeobecnejšieho princípu, a to princípu rovnoprávneho postavenia oboch štátotvorných národov, t. j. národa českého a slovenského, ktorý umožňuje, aby sa v samotnej organizačnej štruktúre položil trvalý základ rovnosti oboch národov. Ak k tomu má dôjsť, tak potom je nevyhnutné, aby takýto základ bol položený v samotnom základnom článku sústavy federálnej štátnej správy, t. j. v samotnej federálnej vláde. Táto požiadavka je odôvodnená nielen princípom rovnosti oboch štátotvorných národov, ale aj tým, že federálna vláda — ako všeobecný orgán štátnej správy — prijíma väčšinu opatrení všeobecného charakteru, ktoré sa rovnakým spôsobom týkajú oboch národov. Dotýkajú sa rovnakým spôsobom ich záujmov, a preto je aj spravodlivé, ak sa v rovnakej miere budú na rozhodnutiach federálnej vlády aj zúčastňovať. Všeobecno-demokratický princíp pomerného zastúpenia nemá v organizačnej štruktúre federálnej vlády žiadne opodstatnenie, lebo jeho uplatnenie by viedlo k negovaniu základného princípu rovnosti národov, na ktorom čs. federácia má spočívať.

Ak sa uplatní princíp parity v zložení federálnej vlády, vytvára sa rovnaký vzťah ku každej národnej republike, najmä k orgánom štátnej správy v národných republikách. Rovnaký vzťah je daný predovšetkým tým, že oba národy sa v rovnakej miere zúčastňujú tvorby rozhodnutí federálnej vlády.

Princíp parity v organizačnej štruktúre federálnej vlády umožňuje, resp. vytvára rovnaký základňu pre zabezpečovanie cieľov a úloh federácie ako aj zabezpečovania záujmov oboch častí federácie. Princíp parity v organizačnej štruktúre federálnej vlády neznamená požiadavku paritného rozhodovania o opatreniach federálnej vlády. Takáto organizačná štruktúra a takto ponímaná činnosť federálnej vlády umožňuje, aby všetky základné, hlavné a podstatné záležitosti procesu uskutočňovania federálnej štátnej správy priamo v najvyššom správnom orgáne boli výrazom toho, že o spoločných veciach oba národy rozhodujú v rovnakom rozsahu spoločne. Paritné zloženie federálnej vlády vo všetkých tých prípadoch, kde sa v obsahu rozhodnutia dbá ako záujmov federácie, tak aj záujmov oboch národov nemôže viesť k riadnemu fungovaniu federálnej vlády. Preto obavy z nečinnosti vlády v dôsledku jej paritného zloženia sú nepodstatné.

Pri uplatnení princípu pomerného zastúpenia možno uplatniť v organizačnej štruktúre ministerstiev a iných federálnych správnych orgánov. Pôjde o zloženie počtu pracovníkov federálnych správnych orgánov z oboch národných republík. V tejto oblasti je uplatnenie princípu pomerného zastúpenia plne odôvodnené, a to najmä v dôsledku skutočnosti, že počet úkonov federálnej správy sa vzhľadom na počet obyvateľstva a veľkosť územia líši vo vzťahu k jednotlivým národným republikám. Z tohto hľadiska môžeme urobiť záver, že *uplatnenie všeobecno-demokratického princípu pomerného zastúpenia je odôvodnené všade tam, kde ide o skutočnú asymetriu vo vzťahoch oboch našich bratských národov*. Jedine takto sa zachová to, čo je asymetrické asymetrickým a čo je symetrické symetrickým.

Uplatnením parity v organizačnej štruktúre vlády ako najvyššieho federálneho orgánu štátnej správy je riešený aj základný článok organizačnej štruktúry ministerstiev. Pre správne fungovanie federálnych ministerstiev je nevyhnutné, aby ich organizačná štruktúra organicky nadväzovala na charakter všetkých úloh, ktoré majú federálne ministerstvá plniť. Predovšetkým je dôležité, aby v tejto súvislosti nevznikal od začiatku budovania federálnych ministerstiev rozpor. Pokiaľ ide o kolektívne pomocné orgány federálnych ministerstiev — kolégiá a iné pomocné orgány — nie je potrebné, ba ani možné uplatňovať princíp parity, naopak treba uplatňovať všeobecno-demokratický princíp pomerného zastúpenia.

Pokiaľ ide o spôsob zriaďovania federálnych ministerstiev, je potrebné podotknúť, že pri riešení tejto otázky by sa plne mali využiť skúsenosti z doterajšieho vývoja centrálnych orgánov štátnej správy, najmä ministerstiev ako celku, resp. organizačno-právneho zabezpečovania tých štátnych záležitostí, ktoré budú predmetom činnosti federálnych ministerstiev. Činnosť federálnych ministerstiev je potrebné položiť na stabilný základ. Nie je možné pripustiť ani tendencie horizontálnej centralizácie, ani horizontálnej decentralizácie (zlučovanie viacerých ministerstiev v jedno, resp. rozčleňovanie jedného ministerstva na dve alebo viaceré ministerstvá). Uplatňovanie oboch týchto tendencií v doterajšom vývine ministerstiev ako orgánov centrálnej štátnej správy zasahlo negatívne do ich vývinu. Nie je možné pripustiť ani premenu organizačnej štruktúry federálnych ministerstiev (premena monokratického orgánu v orgán kolektívny a naopak).

Ak sa nemajú uplatňovať uvedené tendencie vo vývoji budúcich federálnych ministerstiev, potom je potrebné, aby nebolo možné zriaďovať federálne ministerstvá na základe nariadenia federálnej vlády. Táto požiadavka je odôvodnená viacerými argumentmi. Predovšetkým stabilita vzťahov medzi federálnymi orgánmi navzájom ako aj stabilita vzťahov medzi spolkovým štátom a jeho členskými štátmi (národnými republikami) si vyžaduje nie to, aby bola pre vznik federálnych ministerstiev a iných orgánov uplatnená najvoľnejšia forma vzniku, ale naopak, aby tu vo všetkých prípadoch bola uplatnená určitá viazaná forma vzniku. Ak by sa uplatnila forma zriaďovania federálnych ministerstiev ako aj tých orgánov, kde na čele bude stáť minister federálnej vlády vládnym nariadením, tak federálna vláda by mala možnosť samá určovať svoju organizačnú štruktúru — počet svojich členov raz zužovať alebo rozširovať. Aj keď federálna vláda ako najvyšší správny orgán má predpoklady na to, aby rozhodovala o otázkach zriaďovania ministerstiev — nie vo všetkých prípadoch by mohlo byť takéto rozhodnutie všeobecne zdôvodnené. Je preto plne odôvodnené, aby o zriaďovaní federálnych ministerstiev rozhodoval zákonodarný zbor, a to formou ústavného zákona. Tento vývod plne zodpovedá aj tendencii viazanejšej formy vzniku centrálnych orgánov štátnej správy, ktorá sa v poslednom čase v našom právnom vývoji začala prejavovať.

Pokiaľ ide o federálne výbory ako federálne správne orgány, treba na prvom mieste uviesť, že návrh ústavného zákona o federalizácii si nie celkom v každom smere osvojil poznatky o činnosti centrálnych správnych orgánov, o ich organizačnej štruktúre a metódach činnosti. Centrálne správne orgány možno budovať ako orgány monokratické a ako orgány kolektívne. V orgánoch monokratických je najvyšším článkom monokratický vedúci, v kolektívnych orgánoch je najvyšším článkom určitý kolektívny zbor. Túto skutočnosť návrh zákona o federalizácii neberie v plnom rozsahu do úvahy. Organizačnú štruktúru týchto federálnych výborov buduje tak, že prenáša určité organizačné štruktúry, ktoré existovali v správe školstva, aj do iných odvetví federálnej štátnej správy.

Pri riešení otázok štruktúry federálnych správnych orgánov je potrebné vziať do úvahy určitú proporcionalitu monokratického a kolektívneho rozhodovania v štátnej správe. Nie je vhodné v záujme efektívneho fungovania správnych orgánov porušiť tento pomer tak, že by sa jednostranne uplatňovalo len monokratické rozhodovanie alebo len kolektívne rozhodovanie. Vývoj v tomto smere ide, ako to vyplýva z analýzy vývoja činnosti orgánov štátnej správy tak, že u monokratických orgánov sa vytvárajú pomocné kolektívne orgány pre kolektívne posúdenie a prerokovanie niektorých základných otázok činnosti monokratických orgánov a pokiaľ ide o kolektívne orgány — ide nie o výlučne kolektívne orgány, ale o orgány, kde je činný určitý zbor, pre riešenie štátnych záležitostí, ktoré nie je potrebná zabezpečovať v každodennej činnosti. Tie záležitosti, ktoré treba zabezpečovať v každodennej činnosti — tu je činný monokratický organizovaný aparát kolektívneho orgánu.

Z hľadiska striktného uplatnenia poznatkov o vývine monokratického a kolektívneho rozhodovania v oblasti procesu uskutočňovania štátnej správy je preto potrebné preskúmať organizačnú štruktúru federálnych výborov, aby tieto poznatky boli realizované. Bolo by azda vhodné počet federálnych výborov zužiť. Ich organizačná štruktúra by mohla byť taká, že na čele by bol minister, pričom výbor ako kolektívny paritne zložený zbor by bol pomocným a poradným orgánom ministra. Za predpokladu, že by na ich čele nemal stáť minister, bolo by možné výbor — kolektív paritne zložený konštituovať ako rozhodujúci článok tohto druhu orgánov federálnej štátnej správy.

Realizácia niektorých uvedených poznámok na okraj pripravovaného zákona o federalizácii ČSSR by umožnila sformovať sústavu federálnej správy s využitím doterajších skúseností orgánov centrálnej štátnej správy a vedeckých poznatkov o štátnej správe ako jednej zo sústav štátno-politického riadenia.

NOVÉ SLOVO, č. 20/68, 17. októbra 1968, str. 8.

NOVÉ SLOVO, č. 20/68, 17. októbra 1968, str. 8. 16/315/XI

„Olympiáda, normalizácia, bezpečnosť"

/ Výňatok /

V Československu sa objavila tzv. biela kniha, vytlačená mimo územia republiky a rozširovaná inými štátnymi príslušníkmi. Otázny tu ostáva právny aspekt celej veci, nehovoriac už o kvalifikácii autorov, ktorí ju zostavili. Poväčšine sú to špeciálni korešpondenti istých zahraničných periodík, ktorí hlavne spočiatku zásobovali svojich čitateľov podivuhodnými správami o vývoji situácie v kontrarevolučnom Československu. Naši občania a niektoré organizácie verejne protestovali proti nepravdám tejto publikácie a žiadali naše štátne a stranícke orgány o dementi. No nielen biela kniha a rozličné iné tlačivá sa semtam objavia na našom území. Agentúra Novosti obohatila náš časopisecký trh o osemstránkový Týždenník aktualít. Jeho prvé vydanie v niekoľkotisícovom náklade bolo zatiaľ vytlačené v Moskve, ale v dohľadnom čase sa má tento časopis začať tlačiť v Prahe. Predpokladáme, že sa naše zákony na našom území budú dodržiavať a naša vláda zakročí proti všetkým rozširovateľom a vydavateľom tlačív, ktoré nie sú riadne zaregistrované, prípadne nemajú povolenie k dovozu. Pochopiteľne, nemáme tu na mysli spomínaný týždenník. Ide o rozličné letáky a spravodajstvo s prekrúteným alebo lepšie povedané celkom vymysleným obsahom. A keď sme u nás opäť uzákonili cenzúru, musíme prísne trvať na tom, aby akékoľvek informácie adresované nášmu obyvateľstvu boli legálne. Inak by boli totiž opatrenia našej vlády jednostranné, povrchné a v konečnom dôsledku aj nenormálne.

MILAN MITOŠINKA